

שנת התשס"ו

הישיבה המאיתים שמונים וחמש (רפה)

ביום כ"ו במרחשוון התשס"ו (28 בנובמבר 2005) בשעה 15:00, בבית האקדמיה בירושלים.

הנוכחים: החברים ארי אבנר, עוזי אורנן, שולמית אליצור, יהושע בלאו, יעקב בן-טולילה, אפרים חזן, אברהם טל (יו"ר), דוד טלשיר, יוסף יהלום, אהרן ממן, שלמה נאה, קציעה כ"ץ, מנחם צבי קדרי; החברים-היועצים יוחנן ברויאר, עמינדב דיקמן, חיים א' כהן, יוסף עופר, שמואל פסברג; המנהלת הכללית מירי בת-משה; עובדי המזכירות המדעית אורלי אלבק, טלי בן-יהודה, ברק דן, רחל סליג; יועצת הלשון ברשות השידור רות אלמגור-רמון.

סדר היום: א. ברכות והודעה
ב. הרצאת חיים א' כהן "לשון המשנה מבעד לסידורי תפילה אשכנזיים ומדקדיהם"
ג. מילים בשימוש כללי
ד. דקדוק: הדורתנועה iy בעברית החדשה
ה. אישור הודעת ועדת הדקדוק

ג. מילים בשימוש כללי

הודעת המזכירות המדעית

יְחַדָּה - קואליציה; יְחַדָּן - חבר קואליציה; יְחַדָּני - קואליציוני;

יְגַדָּה - אופוזיציה; יְגַדָּן - אופוזיציונר; יְגַדָּני - אופוזיציוני

המונחים נדונו בעבר בוועדה למילים בשימוש כללי ועלו שוב בעקבות פנייה מן הציבור. רוב חברי הוועדה תמכו בקביעת מונחים עבריים. בנימוקים שנשמעו: בערבית יש חלופה ל'אופוזיציה'; רוב המילים המשמשות בתחום זה הן עבריות, כגון כנסת, סיעה, מפלגה, ורק שתי אלה לועזיות. הוער כי למילים אופוזיציה וקואליציה יש קיום גם האחת ללא האחרת וגם בהקשרים לא פרלמנטריים, ועם זאת השתדלה הוועדה לקבוע מונחים במשקל אחד.

הוועדה נתנה את הדעת לשמות התואר שיש לגזור מן השמות שייקבעו (שיתרגמו את אופוזיציוני, אופוזיציונר, קואליציוני). ראשית הוחלט לגזור את המונחים מן השורשים יח"ד ונגי"ד, והשאלה הייתה באיזה משקל לשקלם. כך למשל נדחתה ההצעה 'נוגדה' מפני ששם התואר הנגזר ממנה 'נוגדן' כבר תפוס.

בדיון בעבר עלו ההצעות האלה: יְחַדָּה, אֶחָדָה, מֵאָחָדָה (הצעת איתמר בן אב"י, לצד מֵאָחָדָה, יְחַדָּה; מִנְגָּדָה, נְגוּדָה.

א' טל: שתי ההצעות האחרונות משולחנה של הוועדה למילים בשימוש כללי מעמידות חלופות עבריות למילים השגורות כל כך במערכת הפוליטית בישראל – קואליציה ואופוזיציה – ולשמות התואר הנגזרים מהן. קביעת חלופות למילים מעין אלה אינה מובנת מאליה, ויוסיף על כך האד' ברויאר, יושב ראש הוועדה.

י' ברויאר: הבקשה למצוא למילים האלה חלופות עבריות התקבלה מן הציבור, והיא מעלה מחדש שאלה המעסיקה את המליאה שנים רבות – שאלת מדיניות החידוש: עד כמה להרחיב את מאמצינו לעקור את הלעז? האם מוטב לחדש רק כשהמסומן חדש או שיש מקום גם לנסות לשרש לעז ותיק? ואם כבר באים לקבוע חלופות למילים לועזיות שקנו להן שביטה בעברית, האם יש למהלך כזה סיכוי? מאחר שהשאלה שבה ועולה, חשוב לדעתי לא רק להתייחס למילים הנדונות, אלא לקיים בשאלה דיון עקרוני.

א' אבנר: כשאני שומע במקרים כגון זה על פניות מן הציבור, אני נזכר בביטוי העממי "שִׁחַט לִי אֵת אוֹזְיִי". מקורו בבדיחה על אישה הבאה לשוחט ומבקשת ממנו כי ישחט את אוזייה. הוא שואל אותה כמה אוזים יש לה, והיא עונה – תרנגולת אחת.

גם אם פנו אדם אחד או שניים לאקדמיה וגרסו שהצורך הדחוף ביותר לחיי העברית הוא מילה עברית לקואליציה ואופוזיציה, אין להתחשב בדעתם. בניסיוננו למלא את בקשתם יש משום אנכרוניזם. הלך המחשבה שמילים לועזיות דינן כרת, מקורו בראשית תחיית הדיבור העברי, עת חסרו בעברית מאות רבות של מושגי יסוד ולדובר לא הייתה בררה אלא להרבות במילים לועזיות. מצב זה חלף עבר, והצורך במציאת חלופות עבריות קטן בהרבה.

זאת ועוד, יש שיתוף רעיונות מסוים בין הציבור הדובר עברית לציבורים אחרים במערב הדמוקרטי, ומכאן גם השיתוף במושגים ובלשון. כך היה תמיד, ואין סיבה לשנות מדרך הטבע. לשבת היום עם מילון למילים לועזיות המשמשות בעברית ולמצוא להן חלופות עבריות – זה מן הדברים ששמים את האקדמיה ללעג. המילים קואליציה ואופוזיציה אינן מפריעות לאיש – לא לפוליטיקאים, לא לעיתונאים ולא לאנשי מדעי המדינה. לכן אני מציע להניח להן, מה גם שמובנן רחב יותר מן האמור; למשל כשניסיונו של ראש הממשלה למנות שרים חדשים נתקל באופוזיציה מבית, מדובר בהתנגדות ולא בנגדה.

ע' אורנן: אינני חושב שמבחינה עקרונית יש מילים לועזיות שעלינו להניח ידנו מן העיסוק בהן, ולא החשש מאייקבלתן צריך להנחות אותנו. תפקידנו לעשות, לא לנחש מה עתיד להתקבל, ולא הייתי מגביל את עצמנו מראש.

לילד בן שמונה מילה כגון קואליציה אינה אומרת דבר – ובצדק; אין לה שורש עברי,

אין לה משקל עברי, ולדידו היא אטומה לחלוטין. לכן לא ייפלא כי למילים לועזיות נטייה להשתבש בפי הדוברים. לא כן מילים עבריות, ששורשן ומשקלן מקרב את הבנתן, ובוה יתרון של ההצעות יחדה ונגדה.

א' אבנר: גם אם נניח למילים בין-לאומיות ותיקות, יישאר לאקדמיה כר נרחב לפעילות חידוש המילים; למשל מילים לועזיות שקשה לדובר העברית לבטאן, דוגמת אימוביליזר, שנתחדש לה משַׁבַּת מנוע, ומילים שנטייתן בעברית קשה או שקשה לגזור מהן פעלים, כגון טלגרף.

א' חזן: אני תומך בהצעת הוועדה לחדש לקואליציה ואופוזיציה מילים עבריות. אלה מילים הנשמעות בתקשורת בתדירות גבוהה, ואם התקשורת תשתף פעולה, יש סיכוי טוב שיחדה ונגדה ייקלטו כפי שקרה למילה עיצומים.

ק' כ"ץ: בדברי הרקע נאמר שמרבית המילים בשדה הסמנטי של קואליציה ואופוזיציה הן עבריות, אבל חשוב לציין שאחת המילים המרכזיות בשדה הסמנטי הזה היא פוליטיקה, והיא נבדלת במובנה ממדיניות.

מן השורש יח"ד עלתה ההצעה יחדה בשל קרבתה למילה יחד, אבל משורש זה נגזר גם שם התואר יחיד, ועל כן שקיפותה של ההצעה יחדה נפגמת. אפשר שמתאים יותר השורש חב"ר, שהרי בקואליציה חוברות כמה מפלגות זו אל זו. אני מציעה אפוא חִבְרָה או חִבְרָה.

א' טל: זאת הצעה חדשה ולא נוכל להצביע עליה. היא תוכל להידון בוועדה למילים בשימוש כללי אם הצעת הוועדה תידחה.

ע' דיקמן: ההסתייגות שלי היא מקרבת נגדן לנוגדן, קרבה העשויה להיות מקור לבלבולים.

א' טל: הדברים נאמרים בהקשר, והסיכוי לבלבול נראה לי קטן.

ר' אלמגור-רמון: לו היינו עומדים היום לפני חמישים שנה, הייתי תומכת בחידוש מילים עבריות לקואליציה ואופוזיציה בלי היסוס; כנסת, ממשלה, סיעה, מפלגה – כולן עבריות, וחבל שתעמודנה שתי אלה בלועזיותן.

היום ייתכן שמאחר מדיי, אבל כדאי לנסות. החלופות המוצעות שקופות דיין ומוצלחות בעיניי, והתקבלותן תלויה כמובן בפרסום נכון. האווירה ברשות השידור למילים חדשות אוהדת; יש נכונות להשתמש בהן, והרי השידור הציבורי הוא צינור רב חשיבות להפיכת המילים לנחלת הכלל. לכן הייתי נותנת להצעות העבריות סיכוי וממליצה לקבל אותן.

א' טל: אם תמו הדוברים נעבור להצבעה.

ש' אליצור: אני מציעה להעמיד תחילה להצבעה את השאלה אם לקבוע לקואליציה ואופוזיציה חלופות עבריות.

הצבעה

בעד קביעת חלופות עבריות לקואליציה ואופוזיציה - 10

נגד - 5

בעד הצעות הוועדה - רוב גדול

הוחלט: נגדה (אופוזיציה), נגדן (אופוזיציונר), נגדני (אופוזיציוני);
 יחדה (קואליציה), יחדן (חבר קואליציה), יחדני (קואליציוני).